

Populismul anti-intelectual în România după 1990

[Anti-intellectual Populism in Romania after 1990]

Anton CARPINSCHI

Ciprian IFTIMOAEI

Abstract: *This article analyzes populism in post-communist Romania as a political, discursive, and social phenomenon, with particular emphasis on its anti-intellectual form. The introductory section clarifies the historical origins of the concept, from the People's Party in the United States and Russian Narodnikism to modern European and Latin American forms of populism. Populism is defined not through a single meaning, but as an ideology, political mentality, discourse, rhetoric, electoral strategy, and socio-political movement. The common element of these forms is the moralizing opposition between the "authentic people" and political, economic, cultural, or supranational elites. The rise of populism is linked to crises of representation, institutional distrust, the oligarchization of political parties, the growing distance between elites and citizens, as well as to inequality and poverty. The sociological data discussed in the article indicate a climate favorable to the manifestation of populism in Romania: high levels of distrust in representative institutions, a strong demand for political change, and a preference for order and authority. Anti-intellectual populism is presented as a radicalization of the opposition between the "people" and knowledge elites, including intellectuals, professors, researchers, experts, journalists, and technocrats. The article concludes that democracy requires both popular participation and civic control, as well as expertise, critical reason, and public accountability. Preventing and combating populism, including its anti-intellectual dimension, requires the restoration of trust among citizens, institutions, and elites through democratic education, scientific literacy, and responsible public communication.*

Keywords: *populism, people, intellectuals, anti-intellectualism, elites, anti-elitism.*

Introducere

Populismul este un cuvânt folosit tot mai des în dezbaterea publică. Îl auzim la televizor, face obiectul analizelor și comentariilor politice și îl regăsim ca instrument de comunicare în campaniile electorale. Cu toții vedem politicieni care practică un discurs populist-emoțional-critic, vorbind în numele poporului, pretinzând

că acționează spre bine poporului (cei mulți și asupriți), împotriva guvernanților (celor puțini și privilegiați). Practicanții discursului populist direcționează critica acerbă spre elitele guvernamentale, către cei care ocupă poziții de putere și influență la nivelul societății, care decid în privința politicilor publice și care formează ceea ce se numește *establishment* (decidenți, influenceri, brokeri de

putere, rețele de putere, resurse). În cele ce urmează, ne propunem ca, plecând de la originea acestui termen, să clarificăm ce este populismul: mișcare politică, ideologie, discurs, retorică, strategie de campanie electorală.

Termenul de populism a apărut pentru prima dată în Statele Unite, spre finalul secolului al XIX-lea¹. În acel context, fermierii americani, confrunțați cu dobânzi ridicate și cu tarifele practicate de marile companii de cale ferată, s-au mobilizat politic sub denumirea de „populiști” și au fondat *The People's Party*². Mișcarea lor promova ideea că puterea politică ar trebui să aparțină „oamenilor obișnuiți”, nu elitelor financiare, marilor proprietari, deținătorilor de monopoli agricoli și industriale sau magnaților economici ai epocii, precum John D. Rockefeller, Cornelius Vanderbilt, Andrew Carnegie, Henry Ford și J.P. Morgan³.

În aceeași epocă, în Rusia țaristă, o parte a intelectualilor revoluționari propuneau ca țăranii să joace un rol mult mai activ în schimbarea și edificarea unei societăți noi. Narodnicismul considera „poporul” drept izvorul legitim și autentic al reînnoirii politice. Din acel moment și până în prezent, populismul a cunoscut expresii istorice și ideologice diferite, însă a conservat două elemente definitorii: invocarea directă a voinței populare și contestarea radicală a elitelor. Între reprezentanții importanți ai populismului rus pot fi menționați Alexandr Herzen, Mihail

Bakunin, Nicolai Cernîșevski și Gheorghe Plehanov⁴.

Populismul poate fi înțeles ca o categorie analitică aplicabilă unei varietăți de curente, tendințe, atitudini sau regimuri de guvernare. Deși aceste manifestări sunt adesea eterogene și dificil de încadrat într-o definiție unică, ele au fost identificate în istoria politică a Europei și a altor spații geopolitice încă din secolul al XIX-lea. Astfel, boulangismul, mișcarea asociată generalului Georges Boulanger, poate fi considerat o expresie timpurie a populismului, înțeles într-un sens semi-doctrinar. În aceeași categorie pot fi incluse puja-dismul din Franța celei de-a IV-a Republici, precum și regimurile politice personalizate din Argentina și Egipt, reprezentate de generalul Juan Domingo Perón și, respectiv, de colonelul Gamal Abdel Nasser⁵.

Populismul – definirea și operaționalizarea conceptului

Populismul este unul dintre cele mai disputate concepte ale științei politice contemporane, tocmai pentru că desemnează fenomene politice diverse, greu de redus la o singură formulă explicativă. El poate fi înțeles, simultan, ca ideologie, ca discurs politic, ca retorică de mobilizare, ca strategie de comunicare electorală și ca formă de organizare social-politică. Dincolo de varietatea manifestărilor sale istorice și contextuale, populismul are un nucleu comun: construirea unei opoziții morale între „poporul autentic”, prezentat ca vir-

tuos, omogen și nedreptățit, și „elitele” politice, economice, intelectuale, acuzate că acționează doar în interes propriu, ignorând problemele celor mulți.

Definiția dată populismului ca ideologie furnizată de Daniele Albertazzi și Duncan O'Donnell este centrată mai ales pe componenta anti-elitară: „Definim populismul ca: o ideologie care stârnește un popor virtuos și omogen împotriva unor elite și unor alterități amenințătoare, care sunt prezentate ca fiind forțele care deposează sau încearcă să deposeze poporul suveran de drepturile sale, de valorile sale, de identitatea sa sau de posibilitatea sa de a se exprima”⁶. În cadrul acestei abordări ideologice, „poporul” este un construct simbolic („oamenii simpli”, „națiunea profundă”, „cei care muncesc”, „cei uitați”, „majoritatea tăcută”), nu o realitate care poate fi studiată din punct de vedere sociologic, ca totalitate a cetățenilor sau ca ansamblu structurat de clase, categorii și relații sociale.

Politologul Daniel Șandru interpretează populismul din perspectiva dimensiunii sale ideologice, pledând atât pentru o reevaluare pozitivă a conceptului de ideologie, desprinsă de conotațiile sale etic-negative, cât și pentru o reconsiderare analitică a populismului ca obiect legitim al reflecției teoretice. Cele două direcții de analiză susțin abordările normative și empirice specifice teoriei politice contemporane. În această cheie de lectură, populismul apare ca o ideologie distinctă a epocii contemporane, aflată într-o relație de interacțiune

cu celelalte ideologii politice. Spre deosebire de ideologiile clasice, populismul își construiește profilul doctrinar prin împrumutul și combinarea unor elemente eterogene, configurând astfel o reprezentare ontologică alternativă a realității sociale, aflată în opoziție cu ordinea existentă în diverse societăți⁷.

În opoziție cu perspectiva anterioară de analiză, Marco Tarchi critică reducerea populismului la ideologie și propune abordarea populismului ca mentalitate politică distinctă, adică o formă de gândire și atitudine mai degrabă afectivă decât doctrinară. Populismul este, în această lectură, o *forma mentis* bazată pe credința în virtuțile poporului și pe revendicarea priorității acestuia ca sursă supremă a legitimității politice⁸. În acest sens, populismul critică elitele pe motiv că sunt străine de interesul public, deoarece că s-au îndepărtat de cei pe care îi reprezintă. În această direcție critică, politicienii care controlează pârghiile puterii sunt considerați corupți, elitele corporatiste sunt contestate deoarece sunt preocupate de maximizarea profitului în detrimentul celor mulți, iar brokerii de putere și grupurile de interese transpartinice pentru că acționează în detrimentul celor mulți, nedreptățiți, săraci, marginalizați, excluși social.

Robert Adam consideră că populismul nu trebuie confundat cu ideologii precum naționalismul, socialismul, comunismul sau fascismul, deși poate coexista cu acestea și poate fi integrat în diferite regimuri ori discursuri politice. În opinia sa, a nega

autonomia conceptuală a populismului reprezintă o eroare analitică. Populismul este „transideologic” și se focalizează pe opoziția dintre „omul obișnuit” și elite, pe neîncrederea față de intelectuali și politicieni, asociată cu idea cum că „poporul” este sursa legitimă a puterii. De asemenea, populismul este caracterizat prin idealizarea trecutului și respingerea ideii de progres, prin susținerea micii proprietăți private ca fundament al dinamismului și echității economice, precum și prin preferința pentru forme de democrație directă⁹.

Ca discurs politic, populismul funcționează prin construirea unei narațiuni antagonice: elite *versus* popor. Ernesto Laclau a interpretat populismul mai ales ca logică discursivă de construire a unui subiect politic colectiv. Cu alte cuvinte, „poporul” nu există pur și simplu ca entitate politică dată, ci este un narativ, prin agregarea unor nemulțumiri diverse într-o revendicare la adresa elitei conducătoare¹⁰. Populismul este și retorică politică cu referire la mijloacele de persuasiune utilizate în comunicarea politică: stilul de exprimare, figurile de limbaj, sloganurile, apelul la emoții, dramatizarea, invocarea fricii, mândria apartenenței la o comunitate. În acest sens, retorica populistă utilizează frecvent formule binare, afective și moralizatoare: popor *versus* elite, națiune *versus* străini, muncă *versus* privilegiu, adevăr *versus* minciună oficială, bun-simț *versus* expertiză, suveranitate *versus* globalizare. Retorica populistă este

eficientă tocmai pentru că traduce anxietăți sociale reale în formule accesibile, emoționale și mobilizatoare.

În același timp, populismul poate fi și o strategie de comunicare electorală. Până și elitele puterii se adresează direct electoratului, evită sau atacă partide, mass media, experți. Toți acești critici doresc să creeze impresia că sunt emanația poporului, că lucrează pentru binele poporului, că între ei și popor nu există instanțe de mediere, ci o comunicare directă, sinceră, apropiată. În epoca rețelelor sociale, această modalitate de comunicare care pune pe primul plan interesele poporului a devenit și mai accentuată. Mesajele scurte, emoționale, conflictuale și personalizate circulă rapid și creează comunități politice digitale. Liderii populiști comunică ușor și eficient pentru că indică vinovați, lansează soluții aparent simple la problemele pe care le au oamenii și creează un sentiment de apartenență la o comunitate nedreptățită, ignorată sau marginalizată sociopolitic.

Populismul devine mișcare politică atunci când această ideologie sau discurs se instituționalizează în partide, organizații, rețele de susținători și forme de mobilizare colectivă. Peronismul argentinian, chavismul venezuelean, mișcările suveraniste europene sau partidele radicale anti-*establishment* pot fi analizate ca mișcări populiste. În acest caz, populismul nu mai este doar un limbaj politic, ci devine organizare, leadership, bază electorală, program și competiție pentru putere.

Tabelul 1. Forme de manifestare a populismului

Forme de manifestare	Indicatori discursivi / empirici	Funcție politică	Riscuri pentru democrația liberală
Populismul ca ideologie	Invocarea poporului; apelul la voința populară; critica elitelor politice, economice, culturale sau supranaționale; prezentarea adversarilor ca ilegitiimi moral.	Oferă o explicație simplificată pentru crize sociale, economice și politice; identifică vinovați; mobilizează resentimente și frustrări.	Reduce pluralismul politic la o opoziție binară (elite vs. popor); delegitimează adversarii; favorizează intoleranța față de minorități, experți și instituții independente.
Populismul ca discurs politic	Formule precum „poporul a fost trădat”, „elitele au capturat statul”, „instituțiile nu mai reprezintă cetățenii”; construcția unui conflict între comunitatea autentică și <i>establishment</i> .	Produce identitate politică; transformă frustrările dispersate în revendicare colectivă; creează un sentiment de apartenență.	Înlocuiește dezbaterea rațională cu antagonism moral; favorizează polarizarea și radicalizarea conflictului politic.
Populismul ca retorică politică	„Popor <i>versus</i> elite”; „națiune <i>versus</i> străini”; „muncă <i>versus</i> privilegii”; „adevăr <i>versus</i> minciună oficială”; „suveranitate <i>versus</i> globalizare”.	Activează emoții: indignare, frică, mândrie, revoltă, neîncredere; facilitează mobilizarea rapidă.	Degradează calitatea dezbaterilor publice; normalizează atacul la persoană, promovează anti-expertiza și discursul resentimentar.
Populismul ca strategie de comunicare electorală	Mesaje scurte, emoționale, conflictuale și personalizate; comunicare directă pe rețele sociale; atacarea jurnaliștilor, experților și instituțiilor de mediere.	Crește vizibilitatea liderului; consolidează loialitatea electorală; transformă nemulțumirea în vot.	Slăbește democrația; favorizează personalizarea puterii; reduce competiția electorală la conflict emoțional.
Populismul ca mișcare social-politică	Apariția partidelor anti-sistem; mobilizare stradală și/sau digitală; creează rețele de susținători; <i>leadership</i> carismatic; program	Reprezintă politic nemulțumiri reale sau percepute; reactivează participarea politică; introduce	Poate alimenta tentații autoritare, anti-pluralism, presiuni asupra justiției, delegitimarea opoziției și ostilitate

Forme de manifestare	Indicatori discursivi / empirici	Funcție politică	Riscuri pentru democrația liberală
	politic anti- <i>establishment</i> .	teme ignorate de partidele <i>mainstream</i> .	față de instituțiile autonome.
Populismul anti-intelectual	Atacuri împotriva universităților, cercetătorilor, profesorilor, jurnaliștilor, medici-lor, tehnocraților; relativizarea științei; valorizarea pseudo-expertizei.	Canalizează frustrarea socială împotriva elitelor cognitive; oferă legitimitate politică „oamenilor simpli” împotriva specialiștilor.	Produce criză epistemică; slăbește încrederea în știință, educație și expertiză; favorizează conspiraționismul și post-adevărul.

Tabelul anterior evidențiază faptul că populismul nu poate fi înțeles printr-o singură definiție, deoarece se manifestă simultan ca ideologie, discurs, retorică, strategie electorală și mișcare social-politică. Populismul nu este doar un instrument al competiției electorale sau un exces retoric de la limbajul democratic convențional. Din punct de vedere sociologic, populismul exprimă tensiuni profunde ale democrației reprezentative: neîncrederea în partide, distanța dintre guvernanți și guvernați, percepția capturării instituțiilor de către elite și sentimentul că decizia politică nu ține cont de nevoile concrete ale cetățenilor. Atunci când se radicalizează, populismul devine problematic prin tendința de a delegitima democrația, pluralismul, expertiza, consultarea, medierea, competiția politică.

Mecanismele sociologice ale ascensiunii populismului

Ca fenomen social-politic, populismul se manifestă frecvent în con-

texte marcate de crize economice, tensiuni sociale și frustrări colective, dar mai ales atunci când elitele politice nu mai reușesc să furnizeze soluții la problemele concrete cu care se confruntă oamenii. Populismul este și un simptom al crizei democrației, atunci când partidele, care reprezintă selectoratul predilect al elitelor politice, devin oligarhizate și nu promovează lideri noi în alegeri și/sau în funcțiile publice. Atunci când politica se învâрте în jurul acelorași oameni, indiferent de ciclurile electorale, iar aceștia guvernează mai degrabă pentru interesele lor individuale și de grup, apar și critici justificate, care iau forma discursului anti-elitar. Populismul câștigă simpatizați și susținători atunci când cetățenii ajung să considere că partidele tradiționale nu le mai apără interesele, că inegalitățile socioeconomice se adâncesc sau că sistemul politic este incapabil să ofere soluții reale. În asemenea situații, apar lideri care pretind că exprimă voința „oamenilor obișnuiți”, contestă ideologiile consacrate și propun

remedii rapide pentru probleme percepute anterior ca fiind complicate și dificil de soluționat.

Istoria furnizează exemple potrivit cărora, discursul populist mobilizează resentimente sociale orientate împotriva unor categorii prezentate drept amenințări la adresa „poporului autentic”: străinii, imigranții, minoritățile etnice, religioase sau sexuale, elitele culturale, experții, tehnocrații, instituțiile supranaționale ori grupurile economice considerate privilegiate. În acest sens, populismul operează printr-o schemă antagonică simplificatoare, în care societatea este împărțită între „noi” (legitimi, morali, pentru interesele poporului) și un „ei” (incapabili, corupți, ostili interesului celor mulți). Această opoziție simbolică permite liderilor populiști să transforme nemulțumirile economice, insecuritățile identitare și frustrările sociale în resurse de mobilizare electorală. Benjamin Moffitt propune citirea populismului ca stil politic eficient din punct de vedere public: liderul invocă poporul contra elitei, folosește un registru transgresiv, informal sau agresiv și dramatizează criza. Această perspectivă este foarte utilă pentru analiza de discurs și comunicare digitală¹¹.

Potrivit lui Cas Mudde, populismul poate fi înțeles ca o *thin-centered ideology* („ideologie subțire”) deoarece nu este o doctrină politică în adevăratul sens al termenului. Dimpotrivă, populismul se atașează la ideologii mai „consistente”, precum naționalismul, socialismul, conservatorismul, suveranismul: „Populismul

este o ideologie, adică o viziune asupra lumii, dar este subcentrat, ceea ce înseamnă că abordează doar o parte a agendei politice, de exemplu, nu are nicio opinie despre care este cel mai bun sistem economic sau politic. Prin urmare, aproape toți actorii politici relevanți vor combina populismul cu o ideologie gazdă, în mod normal o formă de naționalism de dreapta sau o formă de socialism de stânga. Deși populismul nu amenință democrația în același mod ca extremismul la începutul secolului al XX-lea, el constituie o provocare fundamentală la adresa principalelor instituții și valori ale democrației liberale, în special drepturile minorităților, pluralismul și separarea puterilor în stat”¹². Tocmai această fluiditate ideologică explică prezența populismului atât la dreapta, cât și la stânga spectrului politic. Pe de o parte, populismul de dreapta tinde să combine apelul la popor cu naționalismul, conservatorismul cultural, retorica anti-imigrație și critica instituțiilor liberale. Pe de altă parte, populismul de stânga asociază opoziția față de elitele conducătoare cu o critică a oligarhiei economice, a capitalismului financiar, a inegalităților sociale, a programelor de austeritate.

Istoria politicii oferă exemple relevante pentru ambele orientări ale populismului, de stânga sau de dreapta. Juan Domingo Perón, în Argentina, a construit un model de mobilizare populară bazat pe relația directă dintre lider, clasa muncitoare și statul social-național. Hugo Chávez, în Venezuela, a articulat un discurs populist de stânga, antioligar-

hic și antiimperialist, prezentându-se drept exponentul politic al maselor excluse. Evo Morales, în Bolivia, a combinat populismul social cu revendicări indigene și cu o critică a elitelor tradiționale. În Europa, formațiuni precum Syriza în Grecia sau Podemos în Spania au valorificat politic nemulțumirile generate de criza economică din 2009-2012, austeritate și declinul încrederii în partidele *mainstream*.

Populismul de dreapta este reprezentat de lideri politici precum Viktor Orbán (Ungaria), Marine Le Pen (Franța), Matteo Salvini (Italia), Geert Wilders (Olanda), care au mobilizat teme precum suveranitatea națională, controlul migrației, apărarea identității culturale și opoziția față de birocrăția europeană. În Statele Unite ale Americii, Donald Trump a transformat critica *establishment*-ului politic, mediatic și economic într-un element central al competiției electorale, construind o relație directă cu electoratul printr-un discurs polarizant, anti-globalist și anti-elitist. În Rusia, Vladimir Putin a instrumentalizat teme populiste prin apelul la națiune, ordine, suveranitate și opoziția față de Occidentul prezentat ca decadent. În narativele putiniste, populismul se combină cu naționalismul, antiglobalismul și cu o personalizare extremă a puterii (autoritarism).

O trăsătură comună a acestor forme de populism politic este personalizarea puterii. Liderul populist se prezintă nu doar ca reprezentant al poporului, ci ca interpret privilegiat

al voinței populare. El pretinde că poate vorbi direct în numele unei comunități omogene, fără medierea partidelor, a instituțiilor reprezentative, a experților sau a mass media. Mai nou, liderii populiști se adresează direct poporului prin intermediul platformelor digitale și rețelelor de socializare. Aceștia refuză să dea declarații de presă, să organizeze conferințe de presă, să răspundă la întrebările adresate de jurnaliști. În era tehnologiilor digitale și comunicațiilor globale există posibilități multiple de diseminare a mesajelor politice direct către publicul țintă, nu mai este neapărat nevoie de mass media și jurnaliști. Această relație directă, adesea carismatică, dintre lider și mase slăbește importanța intermedierei instituționale și favorizează concentrarea autorității în jurul unei figuri politice dominante.

Populismul nu este doar anti-guvernamental, ci și anti-hegemonic prin faptul că atacă valorile, limbajele și codurile simbolice ale *establishment*-ului¹³. Atunci când se radicalizează, populismul devine problematic pentru democrația liberală, deoarece poate alimenta intoleranța, delegitimarea opoziției, atacul asupra pluralismului, contestarea independenței justiției și subordonarea instituțiilor față de voința liderului. În acest sens, populismul nu trebuie tratat exclusiv ca o abatere accidentală de la normalitatea democratică, ci ca un simptom al unor tensiuni profunde din interiorul societăților contemporane. Apariția și dezvoltarea liderilor și mișcărilor care practică un discurs

populist indică crize de reprezentare, anxietăți identitare, frustrări economice și neîncredere instituțională.

Discursul populist reprezintă și o vulnerabilitate la adresa democrației, atunci când distanța dintre elitele politice și cetățeni devine prea mare. Există situații în care elitele se autonomizează excesiv, se îndepărtează de cei pe care îi reprezintă și, într-un final, devin oligarhii politice, administrative și economice. Sunt politicieni pentru care poporul (cei mulți) nu există decât atunci când se apropie alegerile sau chiar în desfășurarea acestora. Prin tematizarea frustrărilor sociale, a inegalităților sau a deficitului de reprezentare, populismul poate reactiva participarea politică și poate readuce în prim-plan teme ignorate de *establishment*. În anumite contexte, politicienii care pretind că vorbesc în numele poporului exprimă o cerere de re-politizare a spațiului public, contestând tehnocratizarea excesivă și reamintind principiul suveranității populare. Prin urmare, populismul nu trebuie văzut neapărat ca o patologie a democrației, dar nici ca soluție la problemele societății.

Discursul populist tinde să privilegieze dimensiunea emoțional-afectivă în detrimentul argumentării logic-raționale asociate politicienilor „profesioniști”, experților sau tehnicienilor guvernării. În locul limbajului tehnocratic, al explicațiilor academice și al raționamentelor complexe, populistul recurge la mesaje directe, formule cu impact la public, opoziții morale simple și apeluri la indignare, speranță, teamă sau revol-

tă. Populistul identifică nemulțumiri reale sau percepute, le transformă în resurse de mobilizare politică și le integrează într-o narațiune antagonică despre „popor” și „elite”¹⁴.

Chiar dacă liderii politici care au discurs populist nu furnizează soluții concrete la problemele sociale și economice cu care se confruntă oamenii, totuși, discursul lor funcționează ca o supapă socială care detensionează societatea. În altă ordine de idei, populiștii semnalează și probleme reale cu care se confruntă cetățenii și la care elitele plutocratice și oligarhice nu au furnizat soluții sub forma unor politici publice care să amelioreze sau să rezolve problemele din societate. Prin urmare, populismul îndeplinește și o funcție de *agenda setting*, recentrează probleme care sunt cu adevărat importante, reamplifică interesul pentru politică.

În articolul „Puterea fără politică”, Radu Carp descrie situații în care politica a devenit tot mai tehnicizată deoarece elaborarea și implementarea politicilor publice este un proces extrem de complex. În democrațiile consolidate, politicienii răspund pentru oportunitatea promovării unei politici publice, dar au nevoie de asistență tehnică din partea unor profesioniști ai administrației publice. Acest lucru conduce în timp la o devalorizare a politicului și o creștere a puterii tehnicienilor și experților. În acest context, populiștii care critică politicienii *mainstream* pentru ineficiența lor, dar și tehnocrații pe motiv că nu au legitimitate derivată din alegeri. De aici rezultă riscul ca popu-

lismul să erodeze democrația și să creeze un spațiu suficient de larg pentru manifestarea unor tentații autocratice¹⁵.

Revirimentul populismului în România după 1990

În România după 1990, populismul s-a manifestat în forme diverse, de la discursul paternalist și justițiar al unor lideri postcomuniști, precum Corneliu Vadim Tudor (Partidul România Mare în anii 1990-2000), până la formule recente de suveranism, conspiraționism politic și critica radicală a elitelor. În ultimii ani, populismul și-a consolidat vizibil prezența pe scena politică, manifestându-se atât prin retorici anti-elitiste, cât și prin ascensiunea unor partide și lideri care capitalizează nemulțumirile electorale față de clasa politică.

După 1990, apelurile directe la „popor” și la idealuri naționale, exploatate în discursurile politice s-au cristalizat în proiecte politice organizate, de la formațiuni radicale ca Partidul România Mare (PRM), Partidul Unității Națiunii Române (PUNR) în anii de tranziție postcomunistă, la revenirea populismului de extremă-dreaptă după 2020. Toate aceste formațiuni politice pun accentul pe valori tradiționale, euroscepticism și revendicări legate de identitatea națională. Discursul celor care reprezintă partidele populiste valorifică opoziția dintre „poporul autentic” și elitele percepute ca înstrăinate de interesele naționale, prin apelul la suveranitate, spiritualitate, tradiție,

valori religioase și regenerare morală a societății. În asemenea cazuri, populismul nu constituie program de guvernare cu propuneri concrete de politici publice, ci funcționează ca retorică de mobilizare și mecanism de construcție simbolică a legitimității.

Această dinamică reflectă nu doar o tradiție politică mai veche, din România interbelică, continuată și în comunism prin discursul populist-naționalist al dictatorului Nicolae Ceaușescu, ci și disponibilitatea unor segmente semnificative ale electoratului de a recepta mesaje simplificate, polarizante și critice la adresa elitelor politice. Studiile sociologice recente arată că indicatorii (predictorii) care descriu manifestarea populismului sunt neîncrederea în instituții, politicieni, partide, democrație, preferința pentru ordine și autoritate, poderea populației afectată de sărăcie, nivelul scăzut de educație¹⁶. Ascensiunea recentă a formațiunilor populiste în România se înscrie într-un proces mai amplu observabil la nivel european, dar indică totodată o transformare importantă în spațiul politic autohton.

Populismul românesc a subminat loialitățile de partid și partizanatele ideologice. Partide politice vechi au dispărut din prim-planul vieții politice (Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat – PNTCD în 2000), unele se scindează (Partidul Național Liberal – PNL în 2006) și formează formațiuni noi (Partidul Liberal Democrat – PLD în 2006-2007), iar altele se asociază oportunist în funcție de anumite propuneri legislative sau

programe politice ah-hoc (este cazul Partidului Social Democrat – PSD care a sprijinit în Parlament Guvernul Tăriceanu II). În fața unei astfel de fluidități politice, electoratul își reorientează preferințele de la partide la persoane. În acest mod se explică succesul public și electoral al unui politician ca Dan Diaconescu și al Partidului Poporului-Dan Diaconescu (PPDD înființat în 2011), care a obținut la alegerile parlamentare din anul următor 14% din voturile valabil exprimate.

Între timp, PPDD a dispărut de pe scena politică românească, fiind înlocuit de Alianța pentru Unirea Românilor (AUR) condusă de George Simion. La alegerile parlamentare din 2024, AUR a obținut 1.694.705 de voturi (18,30% din totalul voturilor valabil exprimate) și, în consecință, ocupă 62 de mandate în Camera Deputaților. În momentul scrierii acestui articol, AUR este a doua forță politică ca pondere în Parlament și se plasează pe prima poziție privind opțiunile de vot ale românilor, așa cum se reflectă în sondajele de opinie (2025-2026).

Dan Sultănescu, Bogdan Teodorescu și Dana C. Sultănescu au realizat 9 studii pe tema populismului, în perioada 2019-2021, inspirate de Pew Research Center¹⁷ (PRC). Datele rezultate din cercetarea sociologică, agregate după metodologia PRC, conduceau la scoruri de populism de tipul următor: 57% populiști, 11% non-populiști și 32% micști. Prin comparație cu alte state occidentale, a rezultat că România are cei

mai mulți votanți cu orientare populistă, de departe (Spania are 45%, Italia – 43%, iar Franța – 40%). În ceea ce privește publicul non-populist, România seamănă cu statele latine, având doar 11% non-populiști, față de 12% în Spania sau Italia¹⁸.

Într-un alt studiu realizat de un colectiv de cercetători de la Școala Națională de Științe Politice și Administrative (SNSPA), coordonat de Dan Sultănescu, populismul este examinat dintr-o dublă perspectivă: pe de o parte, din perspectiva cererii, prin analiza predispozițiilor populiste ale electoratului românesc; pe de altă parte, din perspectiva ofertei, prin investigarea trăsăturilor actorilor și mesajelor politice care răspund acestor predispoziții. Pe baza unor date din sondaje reprezentative la nivel național, obținute de la 2.714 respondenți, cercetarea estimează nivelul atitudinilor populiste din societatea românească. Strategia metodologică permite diferențieri mai fine între diverse grade de orientare populistă. Totodată, analiza pune în relație prezența unor atitudini populiste accentuate cu sprijinul electoral pentru Alianța pentru Unirea Românilor (AUR) și examinează profilul ideologic al partidului pentru a evalua măsura în care acesta corespunde caracteristicilor dreptei radicale populiste¹⁹.

Barometrele realizate de INSCOP Research includ teme foarte utile pentru analiza populismului: încrederea în instituții, intenția de vot pentru partidele politice, direcția țării, schimbarea clasei politice, reforme

economice, relația UE–SUA, suveranitate, percepții despre UE/NATO, securitate și crize. Pentru populismul anti-sistem, foarte relevant este Barometrul INSCOP din mai 2026, care arată că 68,7% dintre respondenți sunt total de acord cu afirmația „este momentul unei schimbări complete a clasei politice”, iar 46,9% sunt total de acord că „statul trebuie să protejeze populația chiar și cu riscul de a nu ne mai putea plăti datoriile”. Acești itemi pot fi folosiți ca indicatori-proxy pentru anti-elitism, cerere de resetare politică și populism în sensul de protecționism economic²⁰.

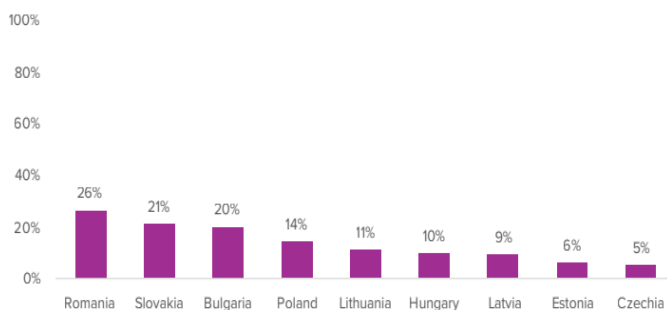
Arhiva Institutului Roman pentru Evaluare și Strategie (IRES) include studii precum „Cum văd românii viitorul Europei și locul României în UE” din mai 2026, „Securitatea Europei: amenințări, vulnerabilități, încredere” din februarie 2026, „Românii în anul 2025”, „Agenda publică internațională” și studii despre tineri în anul electoral 2024. Datele din cercetările sociologice efectuate de IRES sunt utile mai ales pentru climat social, încredere, democrație, direcția țării, raportarea la UE/NATO și teme generaționale²¹.

Center for Urban and Regional Sociology (CURS) oferă date electorale și de climat social utile pentru evaluarea tentațiilor populiste. În

sondajul din mai 2026, CURS raportează că 82% dintre respondenți consideră că România se îndreaptă într-o direcție greșită, Parlamentul are 24% încredere, Guvernul 26%, Justiția 20%, iar 56% consideră că România are nevoie de alegeri anticipate. Același sondaj plasează AUR la 32% în intenția de vot parlamentară și mai notează că această partid capitalizează eficient nemulțumirea socială.

Raportul *Public Attitudes and Security Perceptions in Romania 2025* realizat GLOBSEC relevă o susținere consistentă a democrației în rândul populației românești. Un procent covârșitor de 84% dintre respondenți sunt de acord că democrația, definită în sondaj ca un sistem bazat pe egalitate, drepturile omului, libertăți și statul de drept, este bună pentru țară. Respingerea autoritarismului este relativ puternică, 69% fiind în dezacord cu faptul că un sistem totalitar ar fi benefic pentru țara lor. Cu toate acestea, sprijinul pentru un astfel de sistem ajunge la 26% în rândul românilor, cel mai mare scor din Europa Centrală și de Est²². Aceaste date conturează existența unui spațiu electoral fertil pentru germenii populismului și tentațiilor autoritatiste în România contemporană.

Figura 1. Ponderea celor care sunt de acord că sistemul totalitar în care se afirmă puterea nelimitată a statului, fără alegeri regulate, este bun pentru țara noastră

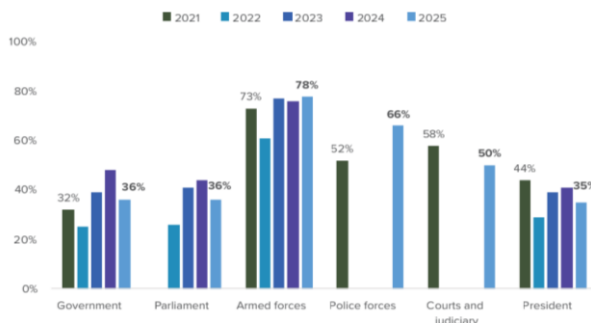

Sursa: GLOBSEC Trends (2025),
<https://www.globsec.org>, ultima accesare mai 2026

Discursul populist din România actuală se suprapune peste narațiuni conspirative sau naționaliste, accentuând opoziția între „popor” și „elite” percepute ca deconectate de la realitățile cotidiene. Populismul românesc găsește un mediu extrem de favorabil în polarizarea socioeconomică de astăzi. Guvernanții de ieri și de azi par insensibili la nevoile oamenilor, inegalitățile sunt prea mari, clasa de mijloc se subțiază, iar povara reglării deficitului bugetar este pusă pe umerii

celor mulți, slabi, fără voce puternică: elevii, persoanele cu dizabilități, bolnavii cronici, săracii satelor și orașelor. Tăierea salariilor, reducerea beneficiilor sociale, creșterea taxelor și impozitelor, inflația galopantă aruncă oamenii disperați în brațele liderilor care practică un discurs populist. Toate acestea conduc la o creștere a neîncrederii în instituțiile democrației, așa cum se reflectă și în datele din figura următoare.

Figura 2. Încrederea cetățenilor în următoarele instituții din România

Sursa: GLOBSEC Trends (2025),
<https://www.globsec.org>, ultima accesare mai 2026.

Conform datelor GLOBSEC Trends 2025, România prezintă un profil instituțional dezechilibrat al încrederii

publice. Instituțiile militare (armata și poliția) înregistrează cele mai ridicate niveluri de încredere, în timp ce insti-

tuțiile politice (guvernul, parlamentul și președinția) sunt evaluate cu mai mult scepticism de către cetățeni. Graficul indică o polarizare clară a încrederii instituționale: armata ajunge la 78%, poliția la 66%, iar instanțele și sistemul judiciar se mențin la 50%, în timp ce guvernul și parlamentul coboară la 36%, iar președinția la 35%. În interpretarea noastră, cetățenii dezavuează clasa politică, instituțiile democratice, *leadership*-ul rezultat din alegeri. Neîncrederea în instituțiile fundamentale ale democrației creează un context favorabil apariției liderilor și mișcărilor populiste. Totodată, încrederea ridicată în armată și poliție sugerează persistența unei cereri sociale pentru ordine, stabilitate, și autoritate, ale cărei forme reziduale provin din perioada comunistă.

Aceste date sunt relevante pentru cercetarea populismului în România. Populismul se alimentează tocmai din decalajul dintre încrederea în „instituțiile de forță” și neîncrederea în „instituțiile reprezentării/ democrației”. Atunci când guvernul, parlamentul și președinția sunt percepute ca distante, ineficiente, compromise sau rupte de interesele cetățenilor, devine mai ușor de activat discursul anti-elitist. Liderii populiști pot interpreta această neîncredere ca dovadă a „capturării statului” de către elite politice, birocrați, partide tradiționale sau rețele de interese. În același timp, încrederea ridicată în instituțiile de forță poate favoriza forme de populism orientate spre ordine, suveranitate și autoritate.

Populismul anti-intelectual: perspective teoretice și forme concrete de manifestare în discursul politic

Conform lui Eric Merkley, populismul este asociat cu anti-intelectualismul, înțeles ca o perspectivă asupra lumii care interpretează conflictul politic în termenii opoziției dintre cetățenii obișnuiți și o elită socială privilegiată. Anti-intelectualismul devine o predispoziție care îi face pe indivizi să respingă opiniile intelectualilor și experților, mai ales când acestea contrazic intuițiile sau crezurile lor politice²³. Nemulțumiți, dezamăgiți și frustrați de elita conducătoare, care cuprinde inclusiv experții, tehnocrații, intelectualii, oamenii recurg doar la ceea ce au învățat din experiență, cunoașterea comună, bunul-simț.

Reflectând la ceea ce s-a întâmplat în timpul pandemiei de COVID-19, Cristóbal Bellolio se întreabă dacă populismul este intrinsec anti-științific și distinge trei obiecții populiste față de știință: obiecția morală atunci când savanții sunt considerați corupți sau controlați de interese străine; obiecția democratică care afirmă că experții nealeși nu trebuie să decidă în locul poporului; obiecția epistemică care critică știința pe motiv că este prea abstractă, prea lentă, prea departe de bunul-simț popular²⁴.

În timpul campaniei pentru Brexit (2016) a rămas întipărită replica Lordului Michael Gove, Baron Gove: „the people of this country have had enough of experts”. Această a devenit una dintre cele mai invocate for-

mule ale populismului anti-expertiză, întrucât nu respinge doar o opinie tehnică, ci sugerează că expertiza însăși ar fi parte a unei elite distante, arogante și greșite²⁵.

Pe aceeași linie se situează și Mede și Schäfer care propun conceptul de *science-related populism*. Cei doi autori indică discursurile în care universitățile, institutele de cercetare, experții și savanții sunt percepuți ca elită epistemică ilegitimă, iar „oamenii obișnuiți” sunt prezentați ca posesori ai unei cunoașteri autentice, bazate pe experiență și bun-simț. În loc ca expertiza să fie văzută ca resursă publică, ea devine suspectă, artificială, birocratică, ruptă de viața oamenilor²⁶. Aceeași perspectivă este îmbrățișată de Tuukka Ylä-Anttila considerând că, populismul valorizează adesea ideea de *common sense* în detrimentul expertizei și poate construi autorități alternative de cunoaștere²⁷.

Potrivit cercetătoarei Mimi Mihăilescu, anti-intelectualismul privilegiază intuiția în raport cu expertiza, convingerile personale în raport cu evidențele empirice și solidaritatea de grup în raport cu exigențele responsabilității epistemice. Cultivarea unei asemenea orientări antiintelectuale produce un climat cognitiv vulnerabil la dezinformare, expunere la fake news și manipulare politică. În Europa Occidentală, manifestările anti-intelectualismului sunt explicate frecvent prin deteriorarea situației economice, excluziune socială și resentimente generate de sărăcie. În cazul României, anti-intelectualismul se articulează în jurul temelor identi-

tare: suveranitatea națională, patriotismul, anxietățile culturale. În contextul alegerilor prezidențiale din 2025, unii candidați au reprezentat expertiza nu doar ca ineficiență sau ruptă de realitățile sociale, ci ca un vehicul al unor valori străine, percepute ca amenințare la adresa specificului cultural românesc²⁸.

Discursul populist este un discurs instigator la ură împotriva elitelor intelectuale și culturale. Populismul anti-intelectual (sau anti-intelectualismul populist) este o formă specială de radicalizare a opoziției dintre „intelectuali” și „popor”. În acest caz, „vinovații de serviciu” sunt profesorii, cercetătorii, scriitorii, experții, tehnicienii, jurnaliștii, posesorii titlului științific de doctor. În acest registru, expertiza este suspectată de aroganță, cunoașterea științifică este relativizată, iar „bunul-simț popular” este considerat criteriul ultim de validare a adevărului. Populismul anti-intelectual valorizează mai degrabă cunoașterea comună, bazată pe experiența lucrului făcut și știut din familie, izvorâtă din tradiție sau întemeiată pe tot felul de percepțe religioase. Cunoașterea științifică, pozitivă, bazată pe experiment și dovezi este trimisă în derizoriu.

Fundamentele populismului anti-intelectual își au rădăcinile în marxism cu variantele leniniste și staliniste, care au contribuit la diseminarea unei suspiciuni privind elitele intelectuale. Potrivit ideologiei marxiste, intelectualii sunt văzuți în raport cu poziția lor de clasă, ca parte a elitei conducătoare. La Karl Marx,

conștiința socială este determinată structural de poziția în raport cu mijloacele de producție, iar ideologia dominantă este expresia intereselor clasei dominante (burghezia/ capitaliștii). În logica marxistă, intelectualii pot deveni purtători ai „falsei conștiințe” dacă prin ideile lor legitimează hegemonia burgheză. Cu toate că regimul comunist privilegia clasa muncitoare (proletariatul) în raport cu intelectualii, au existat o mulțime de situații în care liderii comuniști utilizau tot felul de titluri academice pentru a-și legitima autoritatea: „tovarășa academician doctor inginer și savant de renume mondial Elena Ceaușescu” – formula de adresare către titulara „cabinetului numărul doi” din Republica Socialistă România.

Varianta anti-intelectuală a populismului nu respinge doar elitele intelectuale, culturale, artistice, ci și instituțiile (școala, universitatea, centrele de cercetare științifică, Academia) care furnizează cunoașterea și expertiza bazată pe dovezi. Aceste instituții sunt criticate și contestate pe motiv că sunt rupte de realitatea cotidiană, nu furnizează forță de muncă adaptată la cerințele pieței muncii, sunt captive unor interese ascunse, nu sunt profitabile, sunt prea costisitoare, insuportabile pentru poporul care este apăsător de greutate (taxe și impozite). În esență, populismul anti-intelectual delegitimează expertiza și cunoașterea instituționalizată. Acei lideri care practică un discurs excesiv de critic sau instigator la ură împotriva intelectualilor pretind că ei, și numai ei, sunt interpreții autentici ai voinței

poporului (vocea poporului). De multe ori invocă legitimitatea votului care, trebuie să recunoaștem, uneori este vecină cu tirania majorității asupra minorităților conducătoare, intelectuale, culturale, etnice și de gen. În acest fel, conflictul politic se transformă într-o relativizare a adevărului însuși, iar disputa democratică se mută din planul programelor și politicilor publice în cel al relativizării cunoașterii științifice.

Populismul anti-intelectual are și o componentă conspiraționistă. În acest sens, cei care beneficiază de cunoașterea științifică, validată în instituții de învățământ și de cercetare, dovedită prin diplome de doctorat și alte certificate, sunt considerați malefici, posesori ai unor „secrete” pe care le utilizează pentru profit personal, în detrimentul poporului. „Antivaxerii” (antivacciniștii) alimentează continuu scepticismul față de siguranța și eficacitatea vaccinurilor, contestând efectele benefice ale aplicării descoperirilor științei medicale și tratarea bolilor. În acest context, reamintim de sloganul „moarte intelectualilor” sau de „noi muncim, nu gândim”, utilizat în România anilor 1990, în timpul mineriadelor. Atunci, partidele istorice (PNȚCD și PNL) și o parte semnificativă a intelectualității publice grupată în jurul Grupului pentru Dialog Social (GDS) și al *Revistei 22* au susținut decommunizarea, lustrarea și democratizarea accelerată.

Lozinca „moarte intelectualilor” a apărut în contextul confruntării dintre un proiect de democratizare susținut de elitele civice și un populism emer-

gent care exploata frustrarea socială în anevoioasa tranziție postcomunistă²⁹. Impotriva intelectualilor critici din anii 1990 s-au mobilizat forțele politice care doreau o „democrație originală” (*à la Roumaine*), care să mențină *status quo*-ul comunist. Președintele de atunci, Ion Iliescu, „a invitat” minerii să administreze o corecție „golanilor” (tinerilor, studenților, profesorilor) din Piața Universității, care doreau o Românie fără comunism, securism și alte racile ale vechiului regim. Minerada din 13-15 iunie 1990 a reprezentat momentul culminant al radicalizării împotriva intelectualilor civici. Intelectualii, studenții și jurnaliștii au fost prezentați în discursul oficial drept „instigatori”, „huligani”, „elemente destabilizatoare”. Ca urmare a instigării la ură a minerilor, „golani” au fost pedepsiți cu violență fizică, umilințe, iar unii dintre ei au decedat din cauza loviturilor primite.

Mai târziu, în contextul crizei economice (2009-2012) și al dezbatelor privind reforma educației și orientarea acesteia către piața muncii, președintele Traian Băsescu a susținut că România are nevoie de „ingineri, nu de filosofi”³⁰. Evident, afirmația președintelui de atunci poate fi interpretată și ca un argument pentru corelarea educației și formării profesionale cu cererea pieței muncii, dar și ca o valorizare a formării în științele tehnice în detrimentul științelor umaniste. Interesant este faptul că, până să ironizeze filosofii, președintele Băsescu s-a înconjurat de intelectuali, filosofi, scriitori, oameni de

cultură. La un moment dat, președintele a invitat anumiți intelectuali (Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Horia Roman Patapievici și alții) la vila de protocol de la Neptun a Administrației Prezidențiale. Atunci a apărut în spațiul public sintagma „intelectualii lui Băsescu”, despre care filosoful Gabriel Liiceanu notează următoarele: „Nouă însă, celor care am votat cu Traian Băsescu, celor care am socotit că nu putem închide ochii la malversațiunile din viața politică, ni s-a lipit eticheta «intelectuali ai lui Băsescu. Băsis-tule!», aruncat cu fața schimonosită de ură, ca o flegmă, pe stradă, a devenit, în ultimii ani, pentru mine și unii dintre prietenii mei, monedă curentă”³¹.

Recent, premierul Ilie Bolojan a afirmat că „...Dacă ar fi să fim corecți și cinstiți, nu de diplome ducem lipsă, ci de mai multă competență, dedicare, determinare. Ești deja remunerat în funcție de gradul universitar, care include și diploma de doctorat”³². Cu oarecare îngăduință, putem înscrie afirmația premierului într-un registru discursiv centrat pe problema calității formării competențelor practice, nu pe acumularea formală de titluri academice. De aici a fost doar un pas până la discuția despre finanțarea facultăților în concordanță cu cererea pieței muncii. Aceasta a fost scânteia care a aprins scandalul diplomelor de doctorat. În cele din urmă, Guvernul condus de Ilie Bolojan a decis reducerea sporului de doctorat. Până de curând, posesorii titlului științific de doctor primeau circa 500 de lei net pe lună, acum vor primi 293 de lei net.

Sub povara măsurilor de austeritate care prevăd și reducerea cheltuielilor cu resursele umene, multe instituții publice au renunțat la acordarea sporului de doctorat³³. O parte a publicului simpatizează cu această măsură pe motiv că doctoratul a fost aruncat în derizoriu de când cu plagiatele unor politicieni marcanți. Drept consecin-

ță, stagiul de doctorat a fost banalizat, unii îl consideră „învățământ de masă”.

În tabelul următor am sintetizat o serie de forme de populism anti-intelectual lansate în spațiul public românesc, în perioada 1990-2025, pe care am încercat să le periodizăm, contextualizăm și interpretăm.

Tabelul 2. Populismul anti-intelectual: perioade, mostre, registre și surse

Perioadă	Mostră discursivă	Registru populist	Sursa
1990, Piața Universității / Mineriada	„Moarte intelectualilor!”, „Noi muncim, nu gândim!”, „IMGB face ordine!”	Antiintelectualism proletar explicit; opoziția muncitori autentici vs. studenți, intelectuali, protestatari civici	Europa Liberă consemnează aceste lozinci în cronologia Mineriadei din 13-15 iunie 1990. (Europa Liberă România, https://romania.europalibera.org)
1990, discursul puterii FSN	Ion Iliescu despre protestatari: „câțiva golani care provoacă dezordine în centrul Capitalei”	Stigmatizarea protestului civic și universitar; transformarea opoziției anticomuniste în devianță socială	Digi24 reia fraza și contextul în care protestatarii au fost numiți „golani”. (Digi24, https://www.digi24.ro)
Anii 1990 și reveniri ulterioare	„Nu ne vindem țara!”	Național-populism economic; expertiza reformistă, privatizarea, capitalul străin și integrarea occidentală sunt asociate trădării	Sloganul reapare la AUR în 2023, alături de „Ne-au călcat străinii!” și ideea că „România va fi vândută pe veci”. (Cotidianul, https://www.cotidianul.ro)
2004–2009, populism prezidențial	„Sistemul ticăloșit”; „guvernare pentru români și nu pentru oligarhi”	Anti-elitism politic; nu este antiintelectual direct, dar creează schema morală popor vs. oligarhie / sistem	Populism anti-sistem mai moderat, centrat pe corupție și oligarhie, nu pe atacarea științei sau universității. (Radio România Actualități, https://www.romania-actualitati.ro)

Perioadă	Mostră discursivă	Registru populist	Sursa
2012, PP-DD / Dan Diaconescu	„Mega-ciocoiul Traian Băsescu”; „poporul a dat „un vot peste bot ciocoilor”	Populism anti-elite, anti-clasă conducătoare; „ciocoiul” este echivalentul moral al exploatatorului	Mostră utilă pentru populismul mediatic/televizual, cu limbaj simplificat, moralizator și resentimentar. (HotNews.ro, https://hotnews.ro)
2017–2018, PSD/Dragnea	„Statul paralel”, reprezentat de Kövesi, Iohannis, generali SRI și „ziariști sub acoperire”	Conspiraționism anti-instituțional; expertiza juridică, presa și instituțiile anticorupție sunt redescrise ca rețea ocultă	G4Media consemnează tema „statului paralel” la mitingul PSD din 2018. (G4Media.ro, https://www.g4media.ro)
2020–2024, discurs antivaccin / anti-expertiză medicală	„Jos dictatura medicală”, „Fără vaccinare!”, „cea mai mare minciună a secolului”	Antiștiință, anti-medicină instituțională, anti-expertiză sanitară	Exemplu de radicalizare anti-expertiză în pandemie(Adevărul, https://adevarul.ro).
2024–2025, extremism online / liste de dușmani	„Trădători”, „paraziți”, „sorosiști”, liste cu presă indezirabilă	Antiintelectualism digitalizat; jurnaliștii, experții, ONG-urile și intelectualii publici sunt transformați în dușmani ai nației	Util pentru dimensiunea de neopopulism digital și pentru legătura dintre etichetare, hărțuire și delegitimarea autorității epistemice. Context.ro notează revenirea listelor cu „dușmani ai nației” după alegerile din 2024. (Context, https://context.ro)
2024–2025, Călin Georgescu	„Oare apa înseamnă H2O? Eu nu cred. Este mult mai mult, este informație, e vibrație, e frecvență.”	Pseudoștiință spiritualizată; substituirea explicației științifice cu discurs mistic, vitalist, anti-raționalist	Util pentru forma soft, pseudo-spirituală a antiintelectualismului: nu atacă frontal știința, dar îi relativizează limbajul și criteriile de validare. (Libertatea, https://www.libertatea.ro)

Tabelul de mai sus sintetizează de stradă, vizibil în anii 1990 prin evoluția populismului anti-intelectual lozinci precum „Noi muncim, nu în România postcomunistă, de la un gândim!” sau „Moarte intelectualilor!” către forme mai sofisticate, me-

diatizate și digitalizate de delegitimare a expertizei, presei, universității, societății civile și instituțiilor democratice.

În prima etapă, intelectualul este reprezentat ca adversar social al „oamenilor muncii”, fiind asociat cu dezordinea, elitismul și ruptura față de „poporul real”. În etapa național-populistă a anilor 1990-2000, registrul anti-intelectual se combină cu suveranismul economic, nostalgia comunistă, retorica antioccidentală și pamfletul politic, iar intelectualii, jurnaliștii sau reformatorii sunt prezentați ca „trădători”, „vânduți” sau complici ai unor interese străine.

După aderarea României la Uniunea European (2007), anti-intelectualismul se deplasează spre zona conspiraționismului anti-instituțional: „statul paralel”, „sistemul”, „oligarhii”, „sorosiștii” sau „oengiștii” devin figuri simbolice ale unei elite oculte, acuzate că ar acționa împotriva poporului. În perioada pandemiei și post-pandemiei, această retorică se radicalizează prin contestarea expertizei medicale, a științei, a vaccinării, a instituțiilor europene și a presei profesionale.

Populismul anti-intelectual, propaganda și avatarurile „minții captive”

Dincolo de manifestările sale electorale, instituționale sau discursive, populismul contemporan ridică o problemă mai profundă, de ordin filosofic și normativ: vulnerabilitatea spiritului democratic în fața degradă-

rii gândirii critice și a capturării simbolice a conștiinței publice. În acest sens, populismul anti-intelectual nu poate fi redus doar la o strategie de mobilizare politică sau la un stil retoric conflictual. El exprimă și o criză a raportului dintre adevăr, cunoaștere, expertiză și judecata publică.

Reflectând asupra procesului lui Adolf Eichmann, Hannah Arendt introduce celebra formulă a „banalității răului” pentru a descrie nu monstrozitatea excepțională a criminalului politic, ci tocmai caracterul aparent obișnuit al indivizilor care participă, prin conformism, obediență și suspendarea reflecției morale, la mecanismele răului politic. Lecția esențială a acestei perspective este că degradarea ordinii democratice nu începe întotdeauna prin violență explicită sau dictatură deschisă, ci prin erodarea lentă a capacității indivizilor de a gândi critic, de a discerne și de a rezista manipulării.

În societățile contemporane, dominate de fluxuri informaționale accelerate, rețele sociale, propagandă digitală și spectacol mediatic permanent, această vulnerabilitate capătă forme noi. Populismul exploatează anxietăți reale – insecuritate economică, neîncredere instituțională, frustrări identitare, sentimentul abandonului social –, dar le transformă într-o narațiune simplificatoare și antagonică despre „poporul autentic” și „elitele corupte”. În acest proces, expertiza devine suspectă, deliberarea democratică este substituită de reacția emoțională, iar adevărul factual este

relativizat prin pseudo-cunoaștere, conspiraționism și propagandă.

Fenomenul poate fi înțeles și prin ceea ce Czesław Miłosz numea „min-tea captivă”: starea în care individul își pierde autonomia critică sub presiunea ideologiei, a conformismului colectiv sau a seducției propagandistice. În prezent, capturarea conștiinței nu se mai realizează exclusiv prin coerciție politică directă, ci și prin suprasaturare informațională, manipulare emoțională, polarizare digitală și transformarea spațiului public într-un spectacol permanent al indignării, resentimentului și conflictului simbolic. Individul contemporan riscă să devină nu doar consumator de informație, ci și purtător involuntar al propagandei, reproducând stereotipuri, etichete și lozinci fără exercițiul reflecției critice³⁴.

În acest context, populismul anti-intelectual devine mai mult decât o simplă critică a elitelor culturale sau academice. El reprezintă o contestare a însăși autorității epistemice pe care se sprijină societățile democratice moderne: universitatea, cercetarea științifică, presa profesionistă, expertiza administrativă și deliberarea rațională. Atunci când „bunul-simț” este absolutizat împotriva cunoașterii specializate, când emoția substituie argumentul, iar propaganda înlocuiește dezbaterea publică, democrația riscă să se transforme într-un spațiu al manipulării colective și al radicalizării permanente.

Societatea spectacolului propagandistic amplifică aceste tendințe. Politica devine performanță mediată-

că, competiție pentru vizibilitate și producție continuă de emoții colective. În locul dezbaterii asupra politicilor publice apar scandalul permanent, conflictul teatralizat și sloganul viral. În asemenea condiții, cetățeanul este împins spre pasivitate reflexivă și reacție afectivă imediată. Spectacolul populist nu urmărește doar câștigarea puterii electorale, ci și remodelarea percepției realității prin control simbolic, simplificare narativă și delegitimarea criticii.

Experiența istorică a secolului XX arată că democrațiile nu sunt distruse exclusiv prin forță, ci și prin acumularea treptată a conformismului, a fricii, a propagandei și a degradării culturii civice. De aceea, apărarea democrației nu poate depinde doar de instituții juridice și proceduri electorale. Ea presupune existența unei culturi a responsabilității publice, a pluralismului, a educației democratice și a exercițiului permanent al gândirii critice. În acest sens, critica populismului nu trebuie să conducă la idealizarea elitelor sau la ignorarea problemelor reale care alimentează neîncrederea publică. Inegalitățile sociale, corupția, distanța dintre guvernanți și guvernați, birocratizarea excesivă și tehnocratizarea deciziei politice constituie surse reale ale frustrării democratice. Însă transformarea acestor nemulțumiri legitime într-un discurs anti-intelectual, conspiraționist și anti-pluralist riscă să erodeze tocmai fundamentele societății democratice.

O democrație funcțională are nevoie simultan de participare populară și de expertiză, de reprezentare poli-

tică și de responsabilitate epistemică, de libertatea opiniei și de respect pentru adevărul factual. În absența acestor echilibre, societatea riscă să alunece fie spre tehnocratizare excesivă, fie spre populism resentimentar și autoritar. Între aceste două excese, apărarea spiritului democratic depinde de capacitatea cetățenilor și a elitelor de a păstra viața cultura dialogului critic, a lucidității și a responsabilității publice.

Concluzii

Analiza de față arată că populismul anti-intelectual reprezintă o formă recurentă de structurare simbolică a conflictului dintre „popor” și „elite”, în care intelectualii, experții, profesorii, cercetătorii, jurnaliștii și instituțiile cunoașterii (școli, universități, centre de cercetare, academii) sunt transformați periodic în ținte ale frustrării sociale și ale discursului instigator la ură instrumentalizat politic. De la lozincile violente ale anilor 1990 până la formele recente de conspiraționism digital, anti-expertiză medicală, pseudoștiință spiritualizată și delegitimare a mediului academic, anti-intelectualismul populist s-a reconfigurat continuu, adaptându-se la noile medii de comunicare și la noile crize ale societății românești.

În plan istoric, se poate observa o deplasare de la anti-intelectualismul proletar, direct și agresiv, asociat tranziției postcomuniste și conflictului dintre forțele democratizării și reflexele autoritare ale vechiului regim, către un anti-intelectualism mai

difuz, mediatizat și digitalizat. Dacă în anii 1990 intelectualul civic era prezentat ca „golan”, „instigator” sau adversar al „oamenilor muncii”, în perioada recentă figura intelectualului este absorbită într-o categorie mai largă a „elitelor globaliste”, „tehnocraților”, „sorosiștilor”, „oengiștilor”, „experților de sistem” sau „jurnaliștilor vânduți”, „statului paralel”. Această schimbare indică o rafinare și extindere a anti-intelectualismului populist.

Din punct de vedere sociologic, populismul anti-intelectual se alimentează din neîncrederea în instituțiile reprezentative, din percepția rupturii dintre guvernanți și guvernați, din precaritate socială, din anxietăți identitare și din sentimentul că expertiza funcționează în favoarea unor grupuri privilegiate. În asemenea contexte, „bunul-simț popular” este opus cunoașterii specializate, iar experiența comună este prezentată ca superioară dovezilor, cercetării, deliberării și competenței profesionale. Populismul anti-intelectual nu contestă doar elitele, ci însăși autoritatea epistemică pe care se sprijină procesul de elaborare și implementare a politicilor publice.

Într-o democrație pluralistă, elitele politice, administrative, academice sau mediatice sunt criticate, evaluate sau sancționate prin vot. Însă critica la adresa elitelor devine problematică atunci când se convertește în ură față de cunoaștere, în dispreț față de competență și în delegitimarea sistematică a instituțiilor care produc expertiză. O democrație funcțională are ne-

voie atât de participare populară, cât și de expertiză.

Prevenirea și combaterea exceselor populismului implică consolidarea culturii democratice, sancționarea exceselor retoricii politice, alfabetizare științifică, comunicare publică responsabilă. Un rol important în

consolidarea democrației și igienizarea spațiului public de excesele populismului îl au elitele, indiferent de specializarea lor, care trebuie să fie receptivă la problemele cu care se confruntă cetățenii și să furnizeze soluții concrete la acestea.

Note

¹ Margaret Canovan, „Populism”, în David Miller (coord.), *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, Editura Humanitas, București, 2000, p. 579.

² În legătură cu *The People's Party*, Margaret Canovan precizează că acesta s-a destrămat după înfrângerea în alegerile prezidențiale din 1896 a lui W. J. Bryan, un democrat ce și-a desfășurat campania pe o platformă în bună măsură populistă. Vezi și lucrările M. Canovan, *Populism*, Function Book, London, 1981; M. Canovan, „Trust the People! Populism and two faces of democracy”, *Political Studies*, 47 (1), March 1999, pp. 2-16; -, „People, politicians and populism”, *Government and Opposition* 19 (3), Summer 1984; -, „Two strategies for the study of populism”, *Political Studies* (30), 1982.

³ Ciprian Iftimoaei, *Sociologia elitelor. Abordări clasice și contemporane*, Editura Institutul European, Iași, 2023, p. 123.

⁴ Guy Hermet, *Poporul contra democrației*, Editura Institutul European, Iași, 1998, p. 147.

⁵ Idem, *Sociologia populismului*, Editura Institutul European, Iași, 2007, p. 15.

⁶ Daniele Albertazzi, „Introduction” in Daniele Albertazzi, Duncan O'Donnell (ed.), *Twenty-first Century Populism. The*

Spectre of Western European Democracy (Oxford: Palgrave, 2008), p. 3, *apud* Sergiu Mișcoiu, „Introducere”, în Sergiu Gherghina, Sergiu Mișcoiu (ed.), *Partide și personalități populiste în România post-comunistă*, Editura Institutul European, Iași, 2010, p. 15

⁷ Daniel Șandru, „Componente ideologice ale populismului”, Sergiu Gherghina, Sergiu Mișcoiu și Sorina Soare (editori), *Populismul contemporan. Un concept controversat și formele sale diverse*, Editura Institutul European, Iași, 2012, pp. 73-112.

⁸ Marco Tarchi, „Populism: Ideology, Political Style, Mentality?”, *Politologický časopis / czech journal of political science* No 2/2016, pp. 95-109.

⁹ Robert Adam, *Două secole de populism românesc*, Editura Humanitas, București, 2018, p. 12.

¹⁰ Ernesto Laclau, „Populism: What's in a Name?”, în Francisco Panizza, ed., *Populism and the Mirror of Democracy*, London/New York: Verso, 2005, pp. 32-49; Ernesto Laclau, *On Populist Reason*, London/New York: Verso, 2005.

¹¹ Benjamin Moffitt, *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation* (Redwood City, CA, 2016; online edn, Stanford Scholarship Online, 19 Jan. 2017), <https://doi.org/10.11126/stanford/9780>

- 804796132.001.0001, (accesat 28.05.2026).
- ¹² Cas Mudde, „Populism in the Twenty-First Century: An Illiberal Democratic Response to Undemocratic Liberalism”, <https://amc.sas.upenn.edu/cas-mudde-populism-twenty-first-century>, (accesat 28.05.2026); Cas Mudde. ‘The Populist Zeitgeist’, *Government and Opposition*, 39:4, 2004, pp. 541-563; Mudde, Cas and Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2017; Cas Mudde, „The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy”, *West European Politics*, 33:6, 2010, pp. 1167-1186..
 - ¹³ Margaret Canovan, „Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy”, *Political Studies*, 1999, <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00184>, (accesat 27.05.2026).
 - ¹⁴ Ciprian Iftimoaei, *op. cit.*, p. 126.
 - ¹⁵ Radu Carp, „Puterea fără politică. Criza reprezentării, povara populismului și tentația autocrației”, în *Polis. Revistă de Științe Politice*, nr. 3 (45), vol. XII, iunie-august 2024, pp. 7-15.
 - ¹⁶ Vezi cercetările sociologice, sondajele, barometrele de opinie efectuate de INSCOP Research, Center for Urban and Regional Sociology (CURS), Institutul Roman pentru Evaluare si Strategie (IRES), Eurobarometer, European Social Survey, World Values Survey și European Values Study și alte instituții care furnizează evaluări privind starea democrației, neîncrederea în instituțiilor publice, politicieni și partide, atitudini și comportamente politice, inclusiv pe dimensiuni care interesează populismul.
 - ¹⁷ Vezi John Gramlich & Katie Simmons, “5 key takeaways about populism and the political landscape in Western Europe”, Pew Research Center, 2018, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/07/12/5-key-takeaways-about-populism-and-the-political-landscape-in-western-europe>, (accesat 28.05.2026).
 - ¹⁸ Dan Sultănescu, Bogdan Teodorescu, Dana Sultănescu, „Atitudini și discursuri populiste în România. Dinamici în 2019-2021 și posibile explicații ale impactului AUR”, în revista de științe politice *Polis*, no. 4 (34)/ 2021, Vol. IX, pp. 233-252.
 - ¹⁹ Daniel Buti, Dan Sultănescu, Dana C. Sultănescu, Political Shifts and Social Dynamics in Eastern Europe: Exploring the Recent Rise of Romania’s Populist Radical Right Movement, în *Romanian Journal of Communication and Public Relations*, vol. 27, no. 3 (66) / December 2025, pp. 7-25.
 - ²⁰ INSCOP Research, <https://www.inscop.ro/martie-2026-barometrul-informat-ro-inscop-research-editia-a-viii-a-capitolul-4-pozitionarea-romaniei-intre-ue-si-sua>, (accesat 28.05.2026).
 - ²¹ Institutul Roman pentru Evaluare si Strategie (IRES), <https://ires.ro/arhiva/studii>, (accesat 27.05.2026).
 - ²² GLOBSEC Trends, <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/public-attitudes-in-romania-2025>, (accesat 27.05.2026).
 - ²³ Eric Merkley, „Anti-Intellectualism, Populism, and Motivated Resistance to Expert Consensus”, *Public Opinion Quarterly*, 84(1), 2020, pp. 24-48.
 - ²⁴ Cristóbal Bellolio, „An inquiry into populism’s relation to science”, *Philosophy & Social Criticism*, Volume 44, Issue 3, 2024, <https://doi.org/10.1177/02633957221109541>, (accesat 27.05.2026).
 - ²⁵ Interviu cu Lordul Michael Gove – Faisal Islam, Sky News, 3 iunie 2016;

- transcript Sky Group, <https://www.skygroup.sky/article/eu-in-or-out-faisal-islam-interview-with-michael-gove-30616-8pm>, (accesat 26.05.2026)..
- ²⁶ Niels G. Mede și Mike S. Schäfer, „Science-related populism: Conceptualizing populist demands toward science”, *Public Understanding of Science*, Volume 29, Issue 5, 2020, <https://doi.org/10.1177/0963662520924259>, (accesat 27.05.2026).
- ²⁷ Tuukka Ylä-Anttila, „Populist knowledge: ‘Post-truth’ repertoires of contesting epistemic authorities”, *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 2018, <https://doi.org/10.1080/23254823.2017.1414620>, (accesat 27.05.2026).
- ²⁸ Mimi Mihăilescu, „Romania’s 2025 elections and the allure of anti-intellectualism”, *The Loop*, ECPR, 22 mai 2025, <https://theloop.ecpr.eu/romania-2025-elections-and-the-allure-of-anti-intellectualism>, (accesat 28.05.2026).
- ²⁹ Andreea Ofițeru, „Mineriada din 13-15 iunie 1990. Cronologia unei pagini negre din Istoria României”, *Europa Liberă România*, <https://romania.europalibera.org>, (accesat 27.05.2026).
- ³⁰ Vezi Calea Europeană, *Bănescu: Învățământul românesc produce academicieni șomeri și ingineri insuficient pregătiți*, 2011, <https://www.caleaeuropeana.ro>, (accesat 27.05.2026).
- ³¹ În acest sens, vezi articolul semnat de Gabriel Liiceanu, O ultimă precizare despre „intelectualii lui Bănescu”, în *Contributors*, 2014, <https://www.contributors.ro>, ultima accesare mai 2026.
- ³² Viorela Marin, „Reacția premierului Bolojan, după ce un cunoscut profesor universitar și-a rupt diploma de doctor, în direct la TV: „Nu de diplome ducem lipsă””, *HotNews.ro*, <https://hotnews.ro>, (accesat 29.05.2026).
- ³³ Ana Moise, „Sporul de doctorat este redus la 500 lei brut pe lună doar în anul 2026. Suma înseamnă aproximativ 293 lei net”, platforma *EduPedu*, <https://www.edupedu.ro>, (accesat 27.05.2026).
- ³⁴ Anton Carpinschi, „Mintea captivă” nu este doar titlul unei cărți”, în *Polis. Revistă de Științe Politice*, Volum XIII, Nr. 2 (48), Serie nouă, martie - mai, 2025, pp. 297 - 307”. În acest sens, vezi și Anton Carpinschi, *Ieșind din mintea captivă*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2021.

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special

- ADAM, R., *Două veacuri de populism românesc*, Editura Humanitas, București, 2018.
- CARPINSCHI, A., *Ieșind din mintea captivă*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2021.
- CANOVAN, M., *Populism*, Function Book, London, 1981.
- GHERGHINA, S., MIȘCOIU, S., (ed.), *Partide și personalități populiste în România post-comunistă*, Editura Institutul European, Iași, 2010.
- GHERGHINA, S., MIȘCOIU, S., și SOARE, S. (editori), *Populismul contemporan. Un concept controversat și formele sale diverse*, Editura Institutul European, Iași, 2012.
- HERMET, G., *Sociologia populismului*, Editura Institutul European, Iași, 2007.
- HERMET, G., *Poporul contra democrației*, Editura Institutul European, Iași, 1998.

- IFTIMOAEI, C., *Sociologia elitelor. Abordări clasice și contemporane*, Editura Institutul European, Iași, 2023.
- LACLAU, E., *On Populist Reason*, London/New York: Verso, 2005.
- MOFFITT, B., *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*, Redwood City, CA, 2016; online edn, Stanford Scholarship Online, 19 Jan. 2017.
- MUDDE, C. and Kaltwasser, C.R., *Populism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2017.
- ȘANDRU, D., „Componente ideologice ale populismului”, Sergiu Gherghina, Sergiu Mișcoiu și Sorina Soare (editori), *Populismul contemporan. Un concept controversat și formele sale diverse*, Editura Institutul European, Iași, 2012.
- Articole și studii**
- ALBERTAZZI, D., O'DONNELL, D., „Introduction” in Daniele Albertazzi, Duncan O'Donnell (ed.), *Twenty-first Century Populism. The Spectre of Western European Democracy*, Oxford: Palgrave, 2008.
- BELLOLIO, C., „An inquiry into populism's relation to science”, *Philosophy & Social Criticism*, Volume 44, Issue 3, 2024.
- BUTI, D., SULTĂNESCU, D., SULTĂNESCU, D., „Political Shifts and Social Dynamics in Eastern Europe: Exploring the Recent Rise of Romania's Populist Radical Right Movement”, în *Romanian Journal of Communication and Public Relations*, vol. 27, no. 3 (66) / December 2025.
- CARPINSCHI, A., „Mintea captivă” nu este doar titlul unei cărți”, în *Polis. Revistă de Științe Politice*, Volum XIII, Nr. 2 (48), Serie nouă, martie - mai, 2025.
- CANOVAN, M., „Populism”, în David Miller (coord.), *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, Editura Humanitas, București, 2000.
- CANOVAN, M., „Trust the People! Populism and two faces of democracy”, *Political Studies*, 47 (1), March 1999.
- CANOVAN, M., „People, politicians and populism”, *Government and Opposition* 19 (3), Summer 1984;
- CANOVAN, M., „Two strategies for the study of populism”, *Political Studies* (30), 1982.
- CARP, R., „Puterea fără politică. Criza reprezentării, povara populismului și tentația autocrației”, în *Polis. Revistă de Științe Politice* nr. 3 (45), vol. XII, iunie-august 2024.
- LACLAU, E., „Populism: What's in a Name?”, în Francisco Panizza, ed., *Populism and the Mirror of Democracy*, London/New York: Verso, 2005.
- MEDE, N.G. and SCHÄFER, M.S., „Science-related populism: Conceptualizing populist demands toward science”, *Public Understanding of Science*, Volume 29, Issue 5, 2020.
- MERKLEY, E., „Anti-Intellectualism, Populism, and Motivated Resistance to Expert Consensus”, *Public Opinion Quarterly*, 84(1), 2020.
- MIHĂILESCU, M., „Romania's 2025 elections and the allure of anti-intellectualism”, The Loop, *European Consortium for Political Research* (ECPR), 22 mai 2025, <https://theloop.ecpr.eu>, ultima accesare mai 2026.
- MUDDE, C., „The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy”, *West European Politics*, 33:6, 2010.
- MUDDE, C., 'The Populist Zeitgeist', *Government and Opposition*, 39:4, 2004.
- SULTĂNESCU, D., TEODORESCU, B., SULTĂNESCU, D., „Atitudini și discursuri populiste în România.

Dinamici în 2019–2021 și posibile explicații ale impactului AUR”, în *Polis. Revistă de Științe Politice* nr. 4 (34) Vol. IX./ 2021.

TARCHI, M., Populism: Ideology, Political Style, Mentality?, *Politologický časopis / czech journal of political science* No 2/2016.

YLÄ-ANTTILA, T., „Populist knowledge: ‘Post-truth’ repertoires of contesting epistemic authorities”, *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 2018.

Resurse electronice

ADEVĂRUL, Proteste în București și în marile orașe. Oamenii scandează lozinci împotriva autorităților, reclamă dictatura medicală și dau foc măștilor de protecție, <https://adevarul.ro/stiri-interne/evenimente/proteste-in-bucuresti-si-in-marile-orase-oamenii-2086000.html>.

CALEA EUROPEAN, Băsescu: Învăță-mântul românesc produce academicieni șomeri și ingineri insuficient pregătiți (2011), <https://www.caleaeuropeana.ro/basescu-invatamantul-romanesc-produce-academicieni-someri-si-ingineri-insuficient-pregatiti>.

CONTEXT, Listele extremiștilor revin. Cum contribuie un fost colonel SRI, un senator și un neo-nazist la extremismul online, <https://context.ro/listele-extremistilor-revin-cum-contribuie-un-fost-colonel-sri-un-senator-si-un-neo-nazist-la-extremismul-online>.

COTIDIANUL.RO, Protest AUR în capitală: „Nu ne vindem țara!”, <https://www.cotidianul.ro/protest-aur-in-capitala-nu-ne-vindem-tara>.

CURS – Center for Urban and Regional Sociology, <https://kurs.ro>, ultima accesare mai 2026.

DIGI24, 1990. Cine erau „golani” din Piața Universității, <https://www.digi24.ro/>

fara-categorie/1990-cine-erau-golanii-din-piata-universitatii-385482.

EDUPEDU, Sporul de doctorat este redus la 500 lei brut pe lună doar în anul 2026. Suma înseamnă aproximativ 293 lei net, <https://www.edupedu.ro/oficial-sporul-de-doctorat-este-reduc-la-500-lei-brut-pe-luna-doar-in-anul-2026-suma-inseamna-aproximativ-293-lei-net>.

EUROPA LIBERĂ ROMÂNIA, Mine-riada din 13-15 iunie 1990. Cum a vrut regimul condus de Ion Iliescu să detur-neze România de pe orbita democrației, <https://romania.europalibera.org/a/mine-riada-13-15-iunie-1990-ion-iliescu-piata-universitatii/33439975.html>.

G4MEDIA.RO, Circa 200.000 de mani-festați aduși la mitingul PSD. Dragnea a promis victoria finală în lupta pentru libertate cu statul paralel, reprezentat de Kovesi și generalii SRI, <https://www.g4media.ro/livetext-zeci-de-mii-de-manifestanti-la-mitingul-psd-piata-victoriei-e-alba.html>.

GLOBSEC Trends, <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/public-attitudes-in-romania-2025>.

HOTNEWS.RO, Dan Diaconescu: Am eliberat 500 de localități de ciocoi. Am animat scena politică și o să o OTV-izam, https://hotnews.ro/dan-diaconescu-am-eliberat-500-de-localitati-de-cio-coi-am-animat-scena-politica-si-o-sa-otv-izam-635357?utm_source=chatgpt.com.

INSCOP Research, <https://www.inscop.ro/martie-2026-barometrul-informat-ro-in-scop-research-editia-a-viii-a-capitolul-4-pozitionarea-romaniei-intre-ue-si-sua>.

IRES – Institutul Roman pentru Evaluare și Strategie, <https://ires.ro/arhiva/studii>.

LIBERTATEA, Călin Georgescu vorbește exact ca Olaf, omul de zăpadă din Regatul de Gheață: „Așa are o memorie”, <https://www.libertatea.ro/stiri/calin-georgescu-vorbeste-exact-ca-olaf->

omul-de-zapada-din-regatul-de-gheata-apa-are-o-memorie-5127774.

GRAMLICH, J. & SIMMONS, K., “5 key takeaways about populism and the political landscape in Western Europe”, *Pew Research Center*, 2018, <https://www.pewresearch.org>.

ISLAM, F., Interviu cu Lordul Michael Gove, *Sky News*, 3 iunie 2016; transcript Sky Group, <https://www.skygroup.sky>.

LIICEANU, G., „O ultimă precizare despre „intelectualii lui Bănescu””, în *Contributors*, 2014, <https://www.contributors.ro>, ultima accesare mai 2026.

MARIN, V., „Reacția premierului Bolojan, după ce un cunoscut profesor universitar și-a rupt diploma de doctor, în direct la TV: „Nu de diplome ducem lipsă”, *HotNews.ro*, <https://hotnews.ro>.

MOISE, A., „Sporul de doctorat este redus la 500 lei brut pe lună doar în anul 2026. Suma înseamnă aproximativ 293 lei net”, platforma *EduPedu*, <https://www.edupedu.ro>.

MUDDE, C., „Populism in the Twenty-First Century: An Illiberal Democratic Response to Undemocratic Liberalism”, <https://amc.sas.upenn.edu/cas-mudde-populism-twenty-first-century>.

OFIȚERU, A., „Mineriada din 13-15 iunie 1990. Cronologia unei pagini negre din Istoria României”, *Europa Liberă România*, <https://romania.europalibera.org>.

RADIO ROMÂNIA ACTUALITĂȚI, Bănescu vrea să continue lupta cu „sistemul ticăloșit”, <https://www.romania-actualitati.ro/stiri/basescu-vrea-sa-continue-lupta-cu-sistemul-ticalosit-id3959.html>.

